

Bibliofilie in de Cultuurbibliotheek

Toen kanunnik **Robrecht Stock** (1904-2000) de Cultuurbibliotheek stichtte dacht hij vooral aan een bibliotheek voor leerkrachten in het secundair onderwijs. Als leraar in de colleges van Moeskroen, Roeselare en Brugge had hij zelf ondervonden hoe weinig de leerkrachten ondersteund werden bij hun opdracht. In 1955 werd hij inspecteur van het onderwijs in het bisdom Brugge. Onmiddellijk gaf hij 'het blad van de inspectie' een nieuwe naam. *Berichten en mededelingen* werd *Studiën en berichten*. Hij moedigde zijn leerkrachten aan zelf ook te publiceren. **Jan Sissau** (1925-1998) was zeker zijn meest voorbeeldige 'leerling'. Hij werd pedagogisch begeleider en bestuurder van de vzw Cultuurbibliotheek.

Antoon Viaene was een collega, een goede vriend van kanunnik Stock, en stichtend lid van de Cultuurbibliotheek. Hij overleed, te Brugge op 10 augustus 1979. Hij was 79 jaar. Zijn leven lang had hij boeken verzameld. Wie hem bezocht in de Annuntiatenstraat moest eerst een stapel boeken verplaatsen voor hij kon gaan zitten. Zijn belangstelling ging vooral uit naar de geschiedenis van het graafschap Vlaanderen en nog het meest naar de volkse woorden en gebruiken. Wanneer iemand een bibliotheek opbouwt zou men verwachten dat hij ook maatregelen neemt om zijn bibliotheek te laten overleven. In de praktijk zien we dat een erfgoedbibliotheek meestal door de erven in goederen omgezet wordt. De bibliotheek van Antoon Viaene werd verkocht. 15 jaar na het overlijden van mijnheer Viaene werd een deel door **Louis Moorthamers**, antiquaar te Brussel, vriend van kanunnik Stock en bestuurder van de Cultuurbibliotheek, te koop aangeboden. In de Cultuurbibliotheek worden alle fiches bewaard (met prijzen). De bibliotheek verwierf een interessant deel.

Een prestigieus erfstuk van A. Viaene is de reeks *Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis*. Het tijdschrift begon zijn carrière als *Annales de la Société d'Emulation pour l'Histoire et les Antiquités de la Flandre Occidentale*. De geschiedenis van de Société d'Emulation is te lezen in: *Ijveren voor geschiedenis. 150 jaar Genootschap voor Geschiedenis "Société d'Emulation" te Brugge* door S. Vrielinck en R. Van Eenoo, Brugge, Genootschap voor Geschiedenis, 1989 (CB 2009/2311). De reeks die in de Cultuurbibliotheek bewaard wordt (CB 2000/1604) is merkwaardig. De eerste 18 volumes werden in een half lederen band gebonden met een romantische goudopdruk en de benaming "Histoire et antiquités de la Flandre Occidentale" en een volgnummer. Het eerste nummer (1839) draagt een stempel van A.C. De Schrevel (voorzitter van 1919-1934), een ex-libris van Antoon Viaene (voorzitter van 1943-1979) en is bestemd voor lid nummer 4, J.O. Andries (voorzitter van 1863-1886). Dit eerste deel behoorde dus ooit toe aan zeker drie voorzitters van de Emulatie. De reeks begint met het reglement van 1839 in 20 artikelen. Vooraan werd ook het reglement in 25 artikelen van 1842 ingeplakt. Na p. 156 werd een brochure ingelast *Onuitgegeven brief van P. Ferdinandus Verbiest, missionaris in China, 1670* door P. Visschers. De brochure werd door de auteur "aen den eerw. Heer Kanonik O. Andries..." geschonken.

Boekgeschiedenis

Opgericht in 1957 mag de bibliotheek zich nu wellicht toch al een bibliotheek met onderwijstraditie noemen. Haar ambitie reikte van bij het begin, verder dan het aanbieden van lesmateriaal. “Cultuurbibliotheek” mag pleonastisch klinken; het verduidelijkt haar doelstelling. Belangstelling voor boekgeschiedenis mag dan ook niet verbazen. Eind februari 2015 bood de on line catalogus 747 titels aan onder het trefwoord ‘boekgeschiedenis’, 92 titels voor het trefwoord ‘bibliofilie’. De etymologie van het woord bibliofilie is duidelijk maar bibliofielen zijn er in alle soorten en maten. Dit artikel zal er uitzien als een Romeinse mozaïekvloer waarin verdwenen stukken, opgevuld met wat beton, er mooi maar onvolledig uitziet. Als aanvulling kan je op Facebook terecht. Of wat had je gedacht? Surf snel naar “Mooiste boek is op Facebook!” Wie veel leest is misschien wel een boekenliefhebber maar daarom nog geen bibliofiel. Een bibliotheek getuigt op zich, nog niet van bibliofilie. In een vakbibliotheek voor chemie zal bibliofilie wellicht ver te zoeken zijn. Wanneer je echter *Le Trésor du bibliophile Romantique et Moderne* van L. Carteret bekijkt (CB 2010/8154), weet je al dat het over een enorme ‘schat’ gaat. Het werk telt vier forse volumes over de periode van 1801 tot 1875 en vijf over de periode van 1875 tot 1945.

Boekgeschiedenis en bibliofilie liggen in mekaars verlengde. De *Vereniging Antwerpse bibliofielen* zegt op haar webstek: “De vereniging brengt bibliofielen en onderzoekers samen die zich toeleggen op de studie van het boek en de geschiedenis van de boekdrukkunst.” De vereniging werd in 1877 gesticht en geeft twee keer per jaar een nummer uit van *De Gulden Passer* (CB 2006/1518). Wie werken over boeken verzamelt komt zeker al dicht in de buurt van bibliofilie. Strikt genomen zou men zelfs kunnen beweren dat verzamelen niet nodig is om bibliofiel te zijn. Belangstelling zou dan al volstaan. Bibliofielen zijn echter vaak notoire verzamelaars. Wanneer er dan ook nog belangstelling voor het boek als object bij komt, dan leert men de ware bibliofiel kennen.

Oude drukken roepen spontaan een gevoel van bewondering op, soms zelfs van enige vertedering. Aan de bezoeker van de Cultuurbibliotheek tonen we graag *Thesaurus Theutonicae linguae. Schat der Nederduytscher spraken* door Christophe Plantin in 1573 uitgegeven te Antwerpen (CB 2013/1207). Het is een prachtig exemplaar. De perkamenten band met omslag is zeer zuiver bewaard gebleven. Het papier oogt fijn en licht getint. De snee is gespikkeld in grijsgroen en er werd een bladmotief in uitgespaard. De typografie is speciaal: een vettere gotische letter voor de Nederlandse lemmata, romein voor het Frans en fijn cursief voor het Latijn. Niemand weerstaat de charme van het werk. **André Himpe**, gewezen bestuurslid van de Cultuurbibliotheek, bezat een indrukwekkende collectie incunabelen. Ze werd door Elly Cockx-Indestege beschreven: *Classica et humanistica: een Belgische incunabelencollectie uit de twintigste eeuw* (CB 2004/4000) in de 81ste jaargang van *De Gulden Passer*. Incunabelen of wiegendrukken zijn waardevol omwille van de inhoud maar vaak voor de typografie, de band en ook door de ouderdom waardoor ze een historische betekenis krijgen.

Een voorbeeld van ‘een mooi object’ dat toch een ‘gewoon’ boek is, is *Jugendlehre. Ein Buch für Eltern, Lehrer und Geistliche* van Dr. Fr. W. Foerster, in 1906 te Berlijn uitgegeven door Druck und Verlag von Georg Reimer (In de CB onder nummer 2007/1453). Je zou het moeten zien: olijfgroen, 3,5 cm. dik met een donkergrijze snee langs de drie zijden. De binding is van karton met linnen overtrokken en met een rustig Jugendstil motief. Het papier is niet verblindend wit maar matwit en zacht. Het is onmiskenbaar een ‘belegen’ boek. Het staat al jaren in de bibliotheek maar werd nooit aangevraagd. Het gotisch schrift straalt degelijkheid uit maar ook een beetje elitaire adel. Is het niet de taak van de Cultuurbibliotheek dergelijke werken te bewaren en onder de aandacht te brengen?

Wanneer men het over vorm heeft, gaat het over papier, typografie, lay-out, band, provenance en oplage. Wit glanzend papier kan voor sommige publicaties wel mooi ogen maar een tijdschrift als *Streven* (CB 2000/589) dat zichzelf omschrijft als een cultureel maatschappelijk maandblad, koos terecht voor een mat, licht getint papier dat de ogen spaart. De boekband is natuurlijk een belangrijk element in de waardering van een boek. Wapenbanden (Fr. reliure armoriée, Eng. armorial binding) vormen een aantrekkelijke subcategorie. *Armorial Belge du bibliophile* van de Jonghe d’Ardoye, Joseph Havenith en Georges Dansaert bespreekt en toont in 3 forse delen wapenbanden uit onze streken. Het is een uitgave van de *Société des bibliophiles et iconophiles de Belgique* uit 1930. Het exemplaar van de Cultuurbibliotheek (CB 2004/3542) is nr. 121 « sur papier Hendon de luxe ... imprimé pour M. le Baron Léon le Maire de Warzée d’Hermalle ». Twee voorbeelden van wapenbanden in de Cultuurbibliotheek : 1. een band met het wapen van de brugse bisschop van Susteren en zijn wapenspreuk « Ut prosim » rond *Antiquitates illustrissimi ducatus Brabantiae* van Joan. Bapt. Gramaye uit 1708 (CB 2008/236) en 2. *Gallo-Flandria sacra et profana* van Joannes Buzelinus, 1625, uit het jezuïetencollege van Antwerpen met de legende « SENAT. POP. Q. ANTVERP. SCHOL. SOC. IESU MECAENAT. PERP. » (CB 2013/1779). Boeken zijn eeuwige zwervers. Wie alles over boekbanden wil weten, kan terecht in de Bibliotheca Wittockiana te Brussel. Deze privé bibliotheek zegt van zichzelf dat ze de enige bibliotheek is die hoofdzakelijk in boekbinding geïnteresseerd is. Zie CB 2004/3542 in de reeks *Musea Nostra* (1996).

Frans Smessaert (1941-2013) was 30 jaar de boekbinder van de Cultuurbibliotheek. (Zie www.cultuurbibliotheek.be/publicaties/smessaert). De manier waarop hij over ‘aangepaste schutbladen’ sprak, blijft me bij. Het boek werd genaaid daar bestond geen discussie over. Of het boekblok zou gesneden worden hing af van het papier, de ouderdom van het boek en het volume. Het materiaal van de band en de kleur werden besproken. Een titel op de rug kon goud gedrukt in het leer, of op een etiket, al of niet in een speciale kleur. Wie een wandeling wil maken langs de rekken in de bibliotheek kan de banden van Frans feilloos herkennen. Kasten gevuld met boeken uit de negentiende eeuw bieden ook een merkwaardig homogene aanblik. Dat kan je ook in de Cultuurbibliotheek zien. Wie toen boeken kocht liet ze quasi altijd inbinden. Moderne boeken hoeven meestal geen band meer. Er wordt veel zorg besteed aan de cover. Gert Dooreman kreeg onlangs nog de ‘prijs Henry van de Velde’ voor zijn werk als grafisch vormgever. Naast zijn affiches zijn het zijn

boekomslagen die de aandacht trekken. Goede voorbeelden zijn de boeken van Tom Lanoye over oorlogspoëzie in Wereldoorlog I: *Niemandland. Gedichten uit de Grootte Oorlog* (CB 2005/3102) en *Overkant. Moderne verzen uit de Grootte Oorlog* (CB 2014/217).

Het belangrijkste maar misschien het minst opdringerige element bij de beoordeling van een boek is het zetwerk. Er bestaat in ons taalgebied een driejaarlijkse internationale prijs voor typografie: de 'Gerrit Noordzijprijs' die toegekend wordt door 'Type and Media' van de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten en het Museum Meermanno, beide in Den Haag. Over het Museum Meernanno: W.A. Laseur en Jos J. van Heel, *Het Museum Meermanno-Westreenianum 1848-1960. Een bijdrage tot de geschiedenis van het museum en zijn bewoners*, 1998 (CB 2004/3334).

Prof. Dr. **Pierre-Jean Verbeke** was stichtend lid van de Vereniging Stock-Laureyns, en ontwerper van de stempel van de vereniging. Hij was een autoriteit op gebied van typografie. Van zijn hand verscheen in 1952, uitgegeven door de Unie der grafische bedrijven en boeknijverheden, een speciaal nummer van de serie 'Graphica': *Het letterbeeld in de zetterij. De lettervorm in verband met de verschillende culturele periodes beschouwd naar inhoud en vorm* (CB 2000/283). Het loont de moeite te bekijken uit welke hoeken en kanten de medewerkers van 'Graphica' komen: typografie, litho-offset, heliogravure, binding, clichés, papier, inkten, lettergieterijen en documenten. Het werk telt 12 hoofdstukken. Vijf over de invloed van de kunsten op de letterzetterij tot 1550. Daarna zeven hoofdstukken over het gotisch letterbeeld, de romein (1465-1470), het Venetiaans letterbeeld (1470-1500), Old -Face (1500-1745) met een overgangperiode, de Modern-Face tot 1800 en de schreeflozen en de Egyptiennes. Het werk werd in losse mappen op diverse soorten papier gedrukt en door onze boekbinder in leer gebonden.

De bibliotheek kreeg de boeken van kanunnik **Roger Lesage** (1945-1999). Hij was van 1959 tot 1973 directeur van het Sint-Lodewijkcollege en daarna inspecteur van het onderwijs en voorzitter van de raad van bestuur van de Cultuurbibliotheek tot 1988. Zijn bibliotheek was niet groot maar zijn boeken waren 'mooi': ze waren als nieuw: geen naam, geen notities, geen kreukje. Het waren vooral kunstboeken. En, een 80 boeken uitgegeven door The Folio Society. De boeken die door deze actieve vereniging uitgegeven worden zijn verzorgde uitgaven van klassieke werken uit de wereldliteratuur. Alhoewel de boeken industrieel gebonden worden, zijn ze fijn afgewerkt met frisse illustraties, vaak met een leeslint, en gevat in een passende custode. Ze staan mooi in je boekenkast en je bent geneigd er steeds meer te verzamelen. Geen nood: je krijgt als abonnee regelmatig een aantrekkelijke folder.

Het bibliofiele genoegen

Van 1999 tot 2006 werd in Gent door Johan Velter een beurs georganiseerd voor kleine ambachtelijke drukkers en alternatieve uitgevers: DRUKsel. In de Cultuurbibliotheek bewaart men de dikke mappen waarin de exposanten een folder, een brochure of een origineel werkje meegaven. Deze mappen die bewaard worden in de rekken over

boekgeschiedenis, brengen weer iets naar boven van de gezellige drukte die er toen heerste. Daar leerde ik Boris Rousseeuw kennen met zijn *De Carbolineum Pers*. Op de webstek www.carbolineumpers.be, kijk je ongelovig naar het vele prachtige werk dat hij in zijn eentje verwezenlijkt. Hier zie je, naar mijn oordeel, het ideaal van de bibliotheek werkelijkheid worden: interessante teksten, handgeschept papier, verzorgde maar klassieke typografie, aangepaste illustratie, ambachtelijk werk, beperkte oplage. De werken kunnen geleverd worden in eenvoudige presentatie waardoor ze geschikt zijn om naar eigen keuze ingebonden te worden. Soms kan een intekenaar op zijn naam laten drukken. Zoals *N.V. De Praetere S.A. Kroniek van een mislukking. Een onbekende briefwisseling ingeleid en geannoteerd*, exemplaar 38 in 2004 gedrukt voor de Cultuurbibliotheek (CB 2004/1907).

Een pronkstuk van *De Carbolineum Pers* is ongetwijfeld *Aurei Saeculi Imago* van Abraham Ortelius. Frans Smessaert heeft het werk (exemplaar 54/75, CB 2006/4620) gebonden in een half lederen band en geborgen in een doos met goud opdruk. Het is een uitgave uit 1999 met de Latijnse tekst en de eerste Nederlandse vertaling. "...met de hand gezet uit de Kennerley van Frederic Goudy, waarvan de 14 punt werd gegoten door de Stichting Lettergieten in Westzaan, en de 24 en 36 punt door de Irish Hills Typefoundry in Michigan...". Het is tegenwoordig geen kunst meer Frederic Goudy (1865-1947) te leren kennen evenmin als de Stichting Lettergieten 1983. Foto's, woord en beeld genoeg, op het net.

In het colofon van Benno Barnards *Lucifer* leest men: "Het boek werd op 29 april te Gent voorgesteld tijdens de bibliotheek boekenbeurs Druksel 2001." Het werd op 60 exemplaren gedrukt. Het exemplaar van de Cultuurbibliotheek in half lederen band, is nr. 51 en werd gesigneerd door de tekenaar Bruno Vekemans en de schrijver (CB 2007/3400).

Iets speciaals is *Bibliografie van de handpersdrukken van Julius de Praetere* door Boris Rousseeuw. Een bibliotheek uitgave over een drukker van bibliotheek werken is beslist niet alledaags. Het werkje uit 1993 (17 x 11 cm.) werd door onze boekbinder gevat in een bandje van gevlamd papier. Het bevat heel wat kleurige vignetten uit het werk van De Praetere zelf (CB 2007/3401).

De Praetere was al geen onbekende in de bibliotheek. We bewaren er *Kerkhofblommen* van Guido Gezelle door De Praetere gedrukt in 1902 (CB 98/1131). Het exemplaar 97/200 draagt het ex libris van Antoon Viaene en is door hem van enkele notities (verbeteringen) voorzien.

Kanunnik Stock liet acht bibliotheek uitgaven van Renaat Bosschaert (1938-2007) samenbinden in twee volumes (CB 2005/2008 en 2009). Misschien is dat wel een goede manier om losse albums in een bibliotheek te bewaren, maar een bibliotheek zal dat niet doen. De Carbolineum Pers gaf in 2015 een *Bibliografie van de bibliotheek uitgaven van Renaat Bosschaert* uit. Peter Simoens beschrijft er 37 bibliotheek mappen: gedichten van bekende auteurs met etsen, houtgravures, houtsneden of lino's van Bosschaert zelf, meestal op groot papier. Hij drukte op twee handpersen uit de negentiende eeuw en gebruikte bij voorkeur grote vellen Arches. De twee volumes in de bibliotheek bevatten samen 8

uitgaven: *Uilen spiegel* (in de nummering van B. Rousseeuw, nr. 23) , *Jan van Ruusbroec* (nr. 17), 2 albums over *Anton van Wilderode* (nr. 13 en 22) , *Brugge* (nr. 21), *Guido Gezelle, jubeljaar 1980* (nr. 11), *11 gedichten uit de Middelnederlandse letteren* (nr. 18) en *Esopet* (nr. 10).

Max Elskamp (1862-1931) was een Antwerpse Franstalige dichter, folklorist en grafisch kunstenaar. Zijn werk wordt verzameld. Zijn reeks gedichten *Aegri Somnia* werden door J.-E. Buschmann in 1924 te Antwerpen uitgegeven. Ons exemplaar 64/200 “sur Featherweight” is in vol lederen band gebonden. Onze boekbinder heeft de originele kaft bewaard en daardoor iets van het oorspronkelijk uitzicht zoals het van de drukker kwam. Het werk is versierd met Jugendstil motieven in zandkleur. De Cultuurbibliotheek bezit 40 titels van Emile Verhaeren en dat is geen toeval. Kanunnik Stock heb ik meerdere keren verzen van Verhaeren horen voordragen. *Les heures d'après-midi* Ex. 70/250 “...sur papier d'Arches ornées de bois en couleurs de Claes-Thobois aux dépens d'un groupe d'amateurs à l'enseigne du 'Framboisier', Bruxelles 1923, werd geborgen in een frisse gekartonneerde map met fleurig papier (CB 2013/2912). Het boek werd nog niet gelezen want de bladen werden niet open gesneden. Hoor ik nu lachen? Schreef ik niet dat het boek als object kan bekeken worden? Michel Seuphor is ook in het land der bibliofielen een grote naam. De bibliotheek bezit twee werken, uitgaven van De Prentenier: *Terrasses* van 1998, exemplaar 16/50 (CB 2009/341) en *Orphée* (CB 2009/47). Het colofon werd in potlood genummerd 7/22 en gesigneerd Ronald Ergo: pure poëzie.

Kleuren en maten

Er waren vroeger meer verenigingen van bibliofielen dan nu. Lori van Biervliet schreef in *Biekorf* 1987: “Vooralsedert de aanvang van de 19e eeuw kende het curieuze en zeldzame boek een ongemeen grote bijval.” Men werd soms lid onder een valse naam en er werd al eens een frats uitgehaald. De Keizer van China was lid van de *Société des Bibliophiles Campagnards* van Ardoois. Er bestond in Brussel een *Académie des fous* en over *La Société des six* in Brugge (1833-1851) lezen we: “Het meest in trek waren poëtische bespiegelingen over wijn en vrouwen.” Dergelijke verenigingen kenden maar een kort leven van kameraden onder mekaar, maar in 1839 werd in Brugge de *Société d'Emulation* opgericht en die bestaat zoals we schreven nog altijd.

Men kan een onderscheid maken tussen ‘klassieke’ bibliofiele uitgaven en ‘experimentele’ uitgaven. In de klassieke vormgeving gaat het meer om verfijning en in de experimentele vorm om verrassende vondsten en effecten. Voorbeelden van klassieke uitgaven zijn *Hugo Verriest* door Jozef Muls (CB 2009/364) en *Per crucem ad lucem 1629-1929* (CB 2006/4760) van Louis Beyaert-Carliet door Les Presses Gruuthuuse, Bruges 1929 “En marge du trois-centième anniversaire du Couvent Anglais à Bruges”, met houtsneden van Flori van Acker en gebonden in papieren band met opschrift op de rug. Het colofon van *Hugo Verriest* is kenmerkend voor het genre. “Afdrukt den 1 Augustus 1926 op de persen van J.-E. Buschman te Antwerpen voor de N.V. Standaard-Boekhandel, Brussel, Antwerpen, Leuven op 210 genummerde exemplaren, waarvan tien op Keizerlijk Japansch papier, genummerd

I-X en 200 op Hollandsch geschept Van Gelder, genummerd 1-200, en onder leiding van Dr. M. Coremans, gezet uit de “Lutetia” van XVI van J. Van Krimpen, hier voor de eerste maal in Vlaanderen gebruikt. Dit is Nr. 153”. Wie enkel in de tekst geïnteresseerd is zal dergelijk colofon natuurlijk een beetje meewarig of zelfs smalend bekijken.

Stijn Streuvels was veeleisend wanneer het over het uitgeven van zijn werk ging. Dat heeft hij zelf beschreven en kan men ook nalezen in het nawoord door Paul Thiers in *Onze Vlaamsche Drukkers*, uitgegeven door De Carbolineum Pers (2013). “Mijn eerste producten van belang werden gedrukt op Hollandsch papier, met versieringen van Henry Van de Velde in het tijdschrift *Van nu en straks*, jaargang 1896 en volgende. Korts daarna gerocht ik bevriend met Jules De Praetere...”

Een paar voorbeelden van wat ik experimentele uitgaven noemde zijn *La lumière* en *Le Bateau Ivre*. *La lumière* is een toneelstuk van Georges Duhamel met houtsneden van Jozef Cantré in zwart en rood (CB 2013/2903). De lay-out is modernistisch, een beetje hoog op het blad gezet met grote letter en veel rood. Het is een uitgave van Editions de la Voile Rouge, anno 1921, nr. 144, gedrukt door J.-E. Buschman. Op de kaft prijkt het drukkersmerk ‘Al wat de Boschman plant, gedijde voor het land’. Het boek werd schroomvallig bewaard en niet opengesneden. Het tweede voorbeeld wordt niet alleen in een doos maar ook nog in een plastic zakje bewaard om alle stof te weren: *Le Bateau Ivre* van Arthur Rimbaud (CB 2006/3628). Het is door Serge Chamchinov gedrukt op klein formaat (hoogte 10 cm.) in accordeon gevouwen in zwart gedrukt maar op elke bladzijde één letter in rood. Chamchinov heb ik op DRUKsel ontmoet waar ik mijn zin voor bibliofilie ontdekte. Ik zou hem graag eens gaan opzoeken Village d’Art Guillaume le Conquérant in Dives-sur-Mer. Onze boekbinder heeft, op mijn aanwijzing, een kleurige doos gemaakt. Je moet het boek eens komen bekijken en dan zal je meteen zien dat de bibliotheek nog veel meer te bieden heeft. Voor de meeste bibliofiele werken moet je in kast 13 zijn van het Robertianum.

Kunstenarsboeken vormen een apart genre dat verwant is aan de meer experimentele bibliofiele uitgaven. Renaat Ramon schreef er een artikel over in *Kunsttijdschrift Vlaanderen* (2011) nr. 338 (CB 2001/264) onder de titel *Kunstenarsboeken: tussen boekwerk en beeld. De gekafte kunst*. Een kunstenarsboek is meestal een uniek stuk. Daarom kan *Vijf eeuwen Nederlands. Luister van de taal* (CB 2009/45) een goed voorbeeld zijn. Het is een uniek exemplaar samengesteld met de panelen die voor de gelijknamige tentoonstelling in 1997, gebruikt werden. De panelen van de tentoonstelling (die in de bibliotheek bewaard worden) werden grafisch verzorgd door Hilde Michiels en Luc Nonneman. Het was het bestuurslid **Godfried Lannoo** die met zijn ervaring, de ondertitel *Luister van de taal* voorstelde.

Boeksculpturen staan weliswaar ook aan de rand van de bibliofilie maar verwijzen onmiskenbaar naar de liefde en de fascinatie voor het boek. *Enigszins lichtzinnig boek* dat ik in 1985 maakte werd in *Vorm & visie. Geschiedenis van de concrete en visuele poëzie in*

Nederland en Vlaanderen van Renaat Ramon opgenomen. Het werk werd in 2014 door het Poëziecentrum uitgegeven.

Zoals een boek méér brengt dan tekst, en lezen méér is dan informatie zoeken, zo kan een bibliotheek méér zijn dan een verzameling boeken. De bibliotheek kan een wereld scheppen waar wat te beleven valt. In die wereld kan het goed vertoeven zijn zoals in een museum: leerrijk en aangenaam.

De namen van personen, in vetjes gezet, waren allen als bestuurders bij het uitbouwen van de Cultuurbibliotheek betrokken.

Walter de Smaele

Retorica '50

